

200-річчя від дня народження Т.Г. Шевченка) Інститутом журналістики Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка, підготували телевиступ на тему «Заповіт» Тараса Шевченка для циклу телепередач про Т.Г. Шевченка «Мене там мати сповила...» для Міжнародного телеканалу УТР, надали інтерв'ю-коментар радіоканалу «Культура» та І каналу Українського радіо про написання Т. Шевченком «Заповіту» в Переяславі, брали участь у прямому ефірі 3 каналу Національної радіокомпанії України із заступником директора Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України С.А. Гальченком, м. Київ про Музей Заповіту Т.Г. Шевченка та про перебування Великого Кобзаря на Переяславщині, надавали інтерв'ю та склали довідки для популяризації унікальних експонатів музею для газети «Аргументи і факти», «Час Київщини», «Голос України» та ін.

Сьогодні такими актуальними є слова Фрідріха Вайдаха про те, що музеї «мають специфічне завдання, яке жодна інша установа не може в них відібрати: вони створені для того, аби допомогти всім зацікавленим краще зрозуміти себе і своє місце в цьому світі» [1, с. 54]. Таким музеєм є Музей Заповіту Т.Г. Шевченка – унікальна перлина Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» та й усієї України.

Отже, сьогодні музеї повинні стати центрами культурного і духовного відродження українського народу, а для цього слід використовувати нові сучасні інноваційні технології, адекватні вимогам часу. Основними факторами трансформації музею як соціокультурного інституту є розвиток інформаційно-комунікативних технологій, економічні і політичні зміни в суспільстві.

Створення Музею Заповіту Т.Г. Шевченка – неординарна подія в сучасному українському музеєзнавстві, яка має всеукраїнське значення. Титанічною працею багатьох наших наукових співробітників, доглядачів, реставраторів, художників відкрито перший в Україні Музей Заповіту Т. Г. Шевченка, який є важливим центром популяризації творчості Кобзаря, його заповітів, виховання молоді на засадах патріотизму. Музейним співробітникам ще багато потрібно попрацювати для здійснення інноваційних перетворень у діяльності нашого музею, зокрема, з питань музейного маркетингу, менеджменту, а також для залучення благодійної допомоги, меценатських і спонсорських коштів в реалізації різноманітних музейних проєктів.

ПОСИЛАННЯ

1. Вайдаха Ф. Музеологія / Ф. Вайдаха. – Львів: Літопис, 2005. – 628 с.
2. Знаменський А.В. Модернізація музейної діяльності / А.В. Знаменський // Довідник керівника установи. – 2003. – № 10. – С. 71
3. Книга відгуків Музею Заповіту Т.Г. Шевченка. 2008–2017 рр.
4. Кухарева Н. Музей Заповіту Т.Г. Шевченка – пам'ять вдячних нащадків // Н. Кухарева // Шевченкова скарбниця. Матеріали І-го Всеукраїнського з'їзду музейних працівників, присвяченого 200-річчю від дня народження Т.Г. Шевченка та актуалізації вшанування пам'яті Великого Кобзаря напередодні його 200-літнього ювілею. – Черкаси: Брама-Україна, 2012. – 188 с.
5. Кухарева Н. З досвіду створення експозиції Музею Запові-

ту Т.Г. Шевченка в Переяславі / Н. Кухарева // Музейна експозиція: сучасний погляд і досвід побудови (м-ли наук.-практ. конф.). – К.: ДАККІМ, 2009. – С. 66.

6. Маньковська Р.В. Музейництво в Україні / Р. Маньковська. – К., 2000. – 136 с.

7. Мельник В. Музей Шевченкового Заповіту / В. Мельник // Пам'ять століть. – К.: Фенікс, 2008. – № 1–2. – С. 214–219.

8. Сікорський М.І. На землі Переяславській / М.І. Сікорський, Д.Т. Швидкий. – К.: Наукова думка, 1983. – 253 с.

9. У Музеї Заповіту Т.Г. Шевченка відбувся гала-концерт зірок України // Вісник Переяславщини. – 2015. – № 93. – С. 4.

Кухарева Н.М. Музей Завещания Т. Г. Шевченко в национальном социокультурном контексте

В статье освещается роль Музея Завещания Т.Г. Шевченко в современном обществе и рассматривается использование новейших инновационных технологий в его музейной деятельности.

Ключевые слова: *современный музей, современный посетитель, музейные информационные технологии, музейная экспозиция, музейный продукт, социокультурное пространство.*

Kuhareva N.M. Museum of Testament of Taras Shevchenko in the national socio-cultural context

The article highlights the role of the Museum of Testament of Taras Shevchenko in modern society and use of the latest innovations in its museum activities is considered.

Key words: *modern museum, the modern visitor, museum information technology, museum exhibition, museum product, socio-cultural space.*

26.02. 2017 р.

j

УДК 069(477):-058.86(379. 822)

**О.І. Троциньська
Я.Л. Діденко**

МУЗЕЙ І ДІТИ: З ДОСВІДУ НАУКОВО-ОСВІТНЬОЇ РОБОТИ НАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ЗАПОВІДНИКА «ЧИГИРИН»

Стаття присвячена науково-освітній діяльності Національного історико-культурного заповідника «Чигирин», спрямованій на дитячу аудиторію. Поряд з традиційними формами комунікації автори описують нові способи взаємодії музейного закладу із відвідувачами: музейні освітні проєкти, творчі майстерні, квести та ін.

Ключові слова: *Національний історико-культурний заповідник «Чигирин», науково-освітня діяльність, дитячі музейні програми.*

Важливе місце в роботі Національного історико-культурного заповідника «Чигирин» займають дитячі музейні програми. Розвиток подібних освітніх програм «впливає на зміну іміджу музею у суспільному сприйнятті» [1, с. 55–56]. Актуальність цього напрямку музейної діяльності підтверджують заходи даної тематики, які відбулися протягом останнього часу – щорічні науково-практичні конференції «Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи», IV Всеукраїнський музейний фестиваль «Музей і діти: дитячі програми, центри, музеї». Дана тема постійно є одним із напрямків роботи конференцій та круглих столів.

В сучасних умовах музейні заклади змушені шукати нові способи та засоби комунікації в роботі з відвідувачами. «Сучасний музей прагне сформулювати від-

повіді на суспільні виклики, пропонуючи засоби для розуміння та усвідомлення молодими людьми складних взаємозв'язків історичного минулого, формування бачення їх майбутнього та ролі, яку вони можуть відігравати у суспільному поступі. У процесі пізнання та формування ціннісного ставлення особистості до історико-культурної спадщини молоді люди мають змогу отримати стале відчуття приналежності до спільноти, навчаються приймати самостійні рішення, здійснювати зважений вибір, прогнозувати розвиток суспільства в майбутньому» [2, с. 134–135].

Особлива увага в просвітницькій діяльності закладу приділяється підростаючому поколінню, яке через 7–10 років може стати постійними відвідувачами музею. Знайомство наймолодшої аудиторії з музеєм є важливим елементом музейної освіти. Музейна освіта – «альтернативний простір зустрічі... дитини з історією, мистецтвом, культурою, традиціями, з іншою людиною, де можна вільно відчувати, відкрити і спробувати зрозуміти (по своєму) «світ» і самого себе, через об'єкти і їх презентації, інтерпретації у представлених на виставках контекстах» [1, с. 58].

Важливою тенденцією в розвитку музейних закладів протягом останніх років є спрямованість на взаємне спілкування, активне використання інтерактивних та ігрових форм роботи, що дозволяє маленькому відвідувачу брати активну участь у різноманітних заходах. Використання подібних елементів в роботі закладу із дитячою аудиторією робить перебування в музеї більш запам'ятовуваним.

Поряд із традиційними формами комунікації, такими як екскурсії, заняття, лекції, виставки протягом останніх років в роботі НІКЗ «Чигирин» з'явилися інші способи взаємодії музейного закладу із відвідувачами: навчальні практики, творчі майстерні, квести, музейні освітні проекти та ін. Активно їх упроваджувати заклад розпочав з 2014 р., коли було проведено заходи по реалізації освітнього проекту «Освітньо-творчий діалог «Чигиринський край очима дітей» (в рамках програми ProMuseum за підтримки МФ «Відродження», МБФ «Україна 3000» та ГО «Український центр розвитку музейної справи») [3, с. 88–90]. Метою проекту було створення умов для постійного діалогу дітей із заповідником за рахунок залучення їх до спільної творчої діяльності. Учасниками стали учні навчальних закладів Чигиринського району віком від 7 до 15 років.

Проект мав кілька складових, які сприяли налагодженню взаємної комунікації – заповідник-дитяча аудиторія:

- проведення конкурсу дитячої творчості «Чигиринський край очима дітей», присвяченого історико-культурній спадщині Чигиринщини;
- підготовка за участі школярів книги-розмальовки «Речі з музею» та путівника по Чигиринщині для дітей «Оповідки козака Тараса Чигиринця»;
- початок роботи «Творчої музейної майстерні».

В рамках роботи «Творчої музейної майстерні» учасники проекту знайомилися з різними видами традиційного та сучасного мистецтва: вчилися декоративному розпису, крапковому розпису (point to point), соломоплетінню, ліпленню з солоного тіста, виготовленню ляльки-мотанки, традиційного українського віночка, мистецтву витинанки. Аналіз роботи «Творчої музейної майстерні» дає можливість зробити висновок, що така форма роботи є цікавою для дітей. Зазвичай, діти приходять до музею з примусу дорослих (батьків, вчителів), а в даному випадку приходили самостійно, з бажанням.

Метою проведення конкурсу дитячої творчості «Чигиринський край очима дітей» було заохочення дитячої творчості, підтримка талановитих дітей та привернення їхньої уваги до історико-культурної спадщини краю.

Всі роботи учасників конкурсу (а їх було подано більше 200) були представлені на підсумковій виставці в музеї Б. Хмельницького, адже для кожної дитини важливо знати, що її творчість не даремна та потрібна.

Однією з складових проекту був друк видань для дитячої аудиторії. На творчому занятті «Проілюструй розмальовку» школярі створювали ескізи для майбутньої книги-розмальовки «Речі з музею». Спочатку юні художники більш детально оглянули предмети в експозиції музею, послушали розповіді екскурсоводів, а потім малювали їх. Розмальовуючи предмети, вміщені в книзі, діти ближче знайомляться з музейними експонатами.

Ще одним друкованим виданням для дітей став путівник по Чигиринщині «Оповідки козака Тараса Чигиринця». Доступною для дітей мовою розповідається про історію Чигиринщини, її пам'ятки. Розповідь ведеться від імені вигаданого героя козака Тараса Чигиринця, рід якого з давніх-давен проживав на Чигиринщині. Розповідь супроводжується цікавими завданнями. Особливістю путівника в тому, що всі ілюстрації в книзі, виконані учасниками конкурсу дитячої творчості «Чигиринський край очима дітей». Крім того, до книги вміщені окремі поезії переможців літературної номінації конкурсу.

Даний проект став одним із етапів налагодження діалогу між громадою та заповідником, формування команди друзів музею.

Варто зазначити, що деякі із започаткованих в рамках проекту заходів стали постійними. Так, вже протягом 3-х років на базі закладу працює «Творча музейна майстерня», що переросла в окремий проект. В рамках її роботи учасники знайомляться з різними видами традиційного та сучасного мистецтва. Така форма роботи, як майстер-класи є цікавою для дітей, адже у них є можливість розкрити свій творчий потенціал.

Протягом 2014–2016 рр., напередодні новорічних свят, в заповіднику було реалізовано проект «Майстерня Святого Миколая» (спільно із ГО «Ми – чигиринці» та ГР «Об'єднання «Самопоміч»). В рамках проекту, починаючи з кінця листопада, було організовано

майстер-класи по виготовленню новорічних іграшок та прикрас з різних природних та вторинних матеріалів (пластикові пляшки, електричні лампочки, пінопласт, шишки, горішки, соломка, фольга). А 19 грудня в день Святого Миколая біля музею Б. Хмельницького діти прикрашали живу ялинку власноруч виготовленими іграшками. Свято супроводжувалось конкурсами та подарунками від Святого Миколая. Продовженням проекту став конкурс дитячої творчості «Зимова казка дитячими руками» у листопаді–грудні 2016 р.

Знайомлячись з музейними експонатами, діти не лише слухають, а й активно залучаються до екскурсії. Науковцями заповідника для зацікавлення відвідувачів, що добре орієнтуються в експозиціях та пам'ятках закладу, розроблено екскурсію-гру «Читаємо, шукаємо, пізнаємо» (Scavenger hunt – це вид музейної гри, який цікавий тим, що дає можливість внести елемент гри і, навіть, змагання в спілкування із закладом), що включає наступні етапи: музей та резиденція Б. Хмельницького, Замкова гора, археологічний музей. Учасники отримують бланки з завданнями. Умова гри – уважно читати та виконувати завдання, шукаючи предмет (об'єкт), вписуючи відповідь (назву, місце знахідки (розташування) та ін.) до бланка. Відповідаючи на запитання, діти знайомляться з історією краю, пам'ятками, музейними експонатами.

Цікавою для сучасної молоді є така форма роботи, як квест. В ній поєднано інтерактивність, нестандартні завдання, рухливість, командний дух. «Останнім часом квести набули неабиякої популярності та широкого втілення у музейній практиці завдяки своїй універсальності, пристосованості до сучасних умов та можливості задовольнити будь-яку вікову аудиторію» [4, с. 159]. Для відвідувачів пропонуються квести «Таємниці гетьманського скарбу», «Чигирин – гетьманська столиця», «Таємниці Золотої гори». Цей формат дозволяє задіяти різні види завдань, які повинні виконати команди, проходячи певний маршрут. Результатом квесту є зростання поінформованості про історію та культуру рідного краю та України.

«Перспективним напрямком у розвитку музейництва є використання інтернет-технологій, що відкривають великі можливості для комунікації музею з широкою аудиторією відвідувачів, ознайомлення її з матеріальним і духовним культурним надбанням, розширення між-музейних контактів» [5, с. 80]. Заповідник має власний сайт (<http://chigirinzapovidnyk.org.ua>). Одна з його сторінок – «Сторінка для дітей», на якій представлено результати проекту «Чигиринський край очима дітей» та роботи учасників підсумкової виставки конкурсу робіт дитячої творчості. На ній розміщено скавенгер-хант по музею Б. Хмельницького, що можна самостійно завантажити та роздрукувати перед відвідуванням заповідника.

Надзвичайно актуальним сьогодні у культурно-освітній діяльності музейних закладів є використання в просвіт-

ницькій діяльності елементів гри. «Одним з ефективних способів привернути увагу дітей до музею, зробити його відвідування регулярним і корисним є активне застосування ігрових технологій у музейному просторі» [6, с. 155]. Бажаючи залучити найменших відвідувачів (5–8 років) і розуміючи, що екскурсія у традиційному викладі для них не буде особливо цікавою, для них було розроблено гру-ходилку «В пошуках гетьманського скарбу». Гра відбувається на стилізованій карті Чигиринщини, розміром 3 x 4 м, надрукованої на банерному полотні. Під час гри діти мають можливість здійснити «подорож» по Чигиринщині, дізнатися про відомих земляків, найцікавіші історичні місця, заняття предків, виконуючи цікаві завдання: ребуси, загадки, анаграми та ін.. В якості генератора випадкових чисел використовується великий м'який куб. Для дітей старшого віку створено настільну гру-ходилку «Мандруючи Чигиринщиною» формату А 1. Під час гри (на основі карти із зазначенням найцікавіших туристичних об'єктів Чигиринщини, обрамленої полем із 4-ма тематичними блоками запитань («Герої», «Події», «Місця», «Цікавинки») діти, самостійно обираючи тематику питань, знайомляться з історією та пам'ятками, видатними особами краю. Також для найменших відвідувачів виготовлено кубики «Дивокрай» із зображеннями пам'яток та об'єктів заповідника, музейних предметів і розфарбовку формату А 1 – «Диво-місто», створену художником Л. Супрягою на основі малюнку з літопису С. Величка «Облога Чигирини турками».

Ці напрацювання були представлені на I та II Освітніх фестивалях для дітей і підлітків «Арсенал ідей» (Мистецький Арсенал), де відвідувачам запропонували цілу ігрову програму, підготовлену авторами повідомлення: гра-ходилка (в двох варіантах), музейні розфарбовки, кубики та завдання до загально музейного квесту. Важливою для відвідувачів була і можливість контакту із музейником – «спеціалістом, який відкриває можливість проведення діалогу, пояснення сумнівів, постановку запитань та спільний пошук відповіді» [1, с. 58].

В перспективі роботи заповідника – створення Музею Дитини в с. Суботів Чигиринського району на основі творчої спадщини дитячого етнографа, дослідника української традиції виховання дитини М.Ф. Грушевського, який в кінці XIX – на початку XX ст. жив та працював у с. Суботів. Вже сьогодні на території, прилеглої до майбутнього музею, відвідувачам пропонується взяти участь в пізнавально-розважальній програмі «Розваги, ігри, забавлянки старого Суботова» (на основі етнографічних матеріалів М.Ф. Грушевського) – пограти в стародавні ігри. В майбутньому Музей Дитини має стати центром проведення дитячих творчих фестивалів, програм.

Одним із напрямків просвітницької роботи закладу є створення комплексних пізнавально-розважальних програм, де поєднуються тематичні виставки, екскурсії, майстер-класи, ігри тощо. На цьому фоні інформація, подана екскурсоводом, сприймається зовсім по-іншо-

му. «Дуже важливо під час проведення заходів долучати аудиторію до діалогу, тільки тоді захід буде цікавий, пізнавальний і запам'ятовується надовго» [7, с. 138]. Для дітей пропонуються музейні програми «Дивосвіт писанок», «Новорічно-різдвяні розваги по-козацьки», «Свято зустрічі весни» та ін. Так, наприклад, програма «Дивосвіт писанок» включає виставку, на якій представлені традиційні й нетрадиційні писанки, екскурсію, під час якої можна дізнатися про історію свята, традиції, пов'язані з Великоднем. Розважальна частина програми дає можливість дітям пограти у традиційні великодні ігри, а під час майстер-класу намалювати власноруч писанку. Під час проведення пізнавально-розважальної програми «Новорічно-різдвяні розваги по-козацьки» діти мають можливість здійснити пізнавальну подорож по резиденції Богдана Хмельницького, взяти участь у цікавих іграх, забавках, захопливих майстер-класах, дізнатися про святочні ворожіння та спробувати самим поворожити. Таким чином використання музейних програм дозволяє зробити музейний заклад не лише простором пізнання, а й гри та творчості.

Дитячі музейні програми допомагають сформувати образ приязного та приємного для дітей музею, який направляє «наймолодших на шлях відкриття самого себе, вивчення правил, механізмів, що регулюють найближче навколишнє середовище, ставлячи запитання: Як це відбувається? Чому це відбувається? Беручи теми, близькі відчуттям і переживанням дитини, музеї в приязний спосіб вводять молоде покоління в світ символів і значень, можливих інтерпретацій, шляхом довільного вибору діяльності, обрання шляху відвідування за індивідуальною мотивацією і зацікавленнями відвідувачів» [1, с. 66].

ПОСИЛАННЯ

1. Pater R. Edukacja muzealna dla dzieci. Alternatywne przestrzenie // Edukacja elementarna w Teorii i Praktyce. – 2013. – № 4 (30). – S. 55–76.
2. Вербицька П. Нові підходи музейної освіти у формуванні ціннісного ставлення особистості до історико-культурної спад-

щини / П. Вербицька // Волинський музейний вісник: Науковий збірник. : Вип. 7. – Луцьк, 2015. – 552 с.

3. Трошинська О.І. Віденко Я.Л. Освітньо-творчий діалог «Чигиринський край очима дітей» (з досвіду створення музейно-освітніх проектів НІКЗ «Чигирин») // Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи. Матеріали Другої науково-практичної конференції (25–26 вересня 2014 року). – К., 2014. – С. 88–90.

4. Караманов О. Організація музейного середовища у просторі міста: педагогічні можливості сіті-квестів / О. Караманов // Жовківські читання 2015: Збірник статей третьої наукової конференції «Музей в сучасному світі» / Львівська національна галерея мистецтв ім. Б.Г. Возницького. Упорядники: С. Каськун, М. Скіра. – Львів: Растр-7, 2015. – 260 с.

5. Маньковська Р. Сучасні музейні комунікації та перспективи їх розвитку / Р. Маньковська // Краєзнавство. – 2013. – № 3. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://history.org.ua/JournALL/kraj/2013_3/13

6. Мартем'янова Н.С. Ігрові педагогічні технології в музейній роботі з дітьми / Н. Мартем'янова // Дев'ятнадцяті Сумцовські читання. Матеріали наукової конференції на тему «Музей як соціокультурний інститут в умовах інформаційного суспільства», Харків, 18 квітня 2013 р. / Харківський історичний музей. – Х.: Майдан, 2013. – 314 с.

7. Овчіннікова Л.Г. Новий підхід до проведення інтерактивних заходів співробітниками відділу етнографії ХІМ імені М.Ф.Сумцова / Л.Г. Овчіннікова // Двадцять другі Сумцовські читання: збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції «Музей у глобальному світі: інновації та збереження традицій». – Х.: Майдан, 2016. – 356 с.

Трошинская Е.И., Диденко Я.Л. Музей и дети: из опыта научно-образовательной работы Национального историко-культурного заповедника «Чигирин»

Статья посвящена научно-образовательной деятельности Национального историко-культурного заповедника «Чигирин», направленной на детскую аудиторию. Наравне с традиционными формами коммуникации авторы описывают новые способы взаимодействия музея с посетителями: музейные образовательные проекты, творческие мастерские, квесты и др.

Ключевые слова: Национальный историко-культурный заповедник «Чигирин», научно-образовательная деятельность, детские музейные программы.

Troshchynska O.I., Didenko Ya.L. Museum and children: the experience of educational work of the National Historical and Cultural Reserve «Chyhyryn»

The article is devoted to education activities of the National Historical and Cultural Reserve «Chyhyryn» directed to children. Along with traditional forms of communication, the authors describe new ways of interacting with the visitors of the museum institution: museum educational programs, workshops, quests and others.

Key words: National Historical and Cultural Reserve «Chyhyryn», educational activities, children's museum programs.

20.02.2017 р.

J